

Seuraava Leibnizin muistio on kirjoitettu 1690-luvulla. Sen on sanottu olevan yksi Leibnizin täyteläisimmistä yrityksistä määritellä pyrkimyksiään valtiomiehenä, oppineena, tiedemiehenä ja filosofina. Samalla se piirtää teräväpiirteisen kuvan aikansa toimijoista: Jumala maailman järkenä, vallanpitäjä paljon vartijana, filosofi yleisen hyvän tavoittelijana, oppinut itsensä toteuttajana ja alamainen valistamisen kohteena. Teksti on käännetty englannin kielestä Patrick Rileyn toimittaman ja kääntämän edition pohjalta (Patrick Riley, *The Political Writings of Leibniz*. Cambridge University Press, 1972).

Ohessa julkaisemme myös pari otetta Leibnizin monumentaalaisesta kirjeenvaihdosta. Nämä pienet otteetkin kertovat Leibnizin harrastusten laajuudesta ja moninaisuudesta.

Kimmo Jylhä

Gottfried Wilhelm Leibniz

Muistio hyvää tarkoittaville ja valistuneille henkilöille

1. On poikkeuksellista tavata henkilöitä, jolle tämä muistio sopisi. Heitä on kaikesta huolimatta ja ehkäpä vielä enemmän kuin luullaan, vaikka aina ei ole tilaisuutta tutustua heihin. Ja juuri heille olen tämän laatinut.

2. Mielestäni myös hyvää tarkoittavat ja valistuneet ihmiset antavat yleisen rappion virran vaikuttaa heihin. He eivät ajattele riittävästi keinoja, jotka irroittasivat heidät tästä rappiosta ja saisivat aikaan jotakin hyvää.

3. Tähän on kaksi syytä: tarkkaavaisuuden tai ahkeruuden puute ja järjen tai informaation puute. Elämän tavalliset huolet ohjaavat ihmisen huomion muualle. Sellainenkin ihminen, joka omaa tarpeeksi taitoa tai henkistä energiaa nähdäkseen sen, mitä pitäisi tehdä, tapaa vain harvoin toisia ihmisiä, joiden kanssa uskaltaa olla avoin. Ihmiset uneksivat tavallisesti vain pikkuasioista ja siten on *hors d'usage* ajatella mitään vakavaa, jota pidetään naurettavana.

4. Tämä muistion tehtävänä on osoittaa se, miten voi korjata nämä kaksi tarkkaavaisuuden ja informaation puutetta. Mielestäni se voisi onnistuakin, jos sattuu onnekkaisesti tapaamaan henkilöitä, jotka ymmärtävät mikä on tärkeintä ja vakainta sydämelle.

5. Minä siis väitän, että ihmiset voisivat olla verrattomasti onnellisempia kuin ovat. He voisivat myös saada aikaan lyhyessä ajassa suurtakin edistystä onnellisuutensa lisäämisessä, jos he vain haluaisivat tehdä asiat niin kuin ne pitäisi tehdä. Meillä on käsillämme erinomaisia keinoja, joilla saamme aikaan enemmän kymmenessä vuodessa kuin mitä voitaisiin tehdä vuosisatojenkaan aikana, jos vain saisimme itsemme tekemään parhaamme — eikä mitään muuta kuin mitä täytyy tehdä.

6. Mikään ei ole tosiaan helpompaa kuin saada aikaan ihmisen todellista hyvinvointia. Tämä on mahdollista jopa kaihoamatta universaalien rauhan tai ruhtinaiden tai valtioiden avun perään — myös yksilöt kykenevät hyvinvoinnin edistämiseen omalta osaltaan. Täytyy vain tahtoa; yleinen sanonta *in magnis et voluisse sat est* pitää paikkansa totisesti enemmän kuin tavanomaisesti luullaan. Vilpiton ja palavahenkinen hyvä ei riitä vain täyttäessä oman tehtävänsä ja puolustelemalla epäonnistumistaan, vaan myös silloin kun todella onnistuu. On totta että tämän saavuttamiseksi olisi parasta, että vilpiton ja palavahenkinen hyvä löytyisi mahdollisimman monesta henkilöstä, joiden kanssa ollaan tekemisissä. Mikään ei ole seuraa vahvempaa.

7. Pitää kyllä paikkansa, että ihmiset puhuvat usein epäonnistumisistaan tai puutteistaan ja niiden korjaamisesta. Mutta tämä on tavallisesti vain puhe- ja ajanviettotapa, tai tapahtuu tottumuksesta ja ilman vähäisintäkään aikomusta korjata puutteita. Ja kaikesta huolimatta sen pitäisi olla kaiken huolenpitomme kohteena, jotta emme menettäisi kallista aikaa elämästämme turhiin toiveisiin ja hyödyttömiin valituksiin.

8. Tämän leväperäisyyden pääsyynä on inhimillisen mielen luonnollisen kevytmielisyyden ja epäjohdonmukaisuuden ohella epätoivo menestyä, mistä muodostuu skeptisismi. Halu korjata epäonnistumiset ja myötävaikuttaa yleiseen hyvään voi ponnahtaa vain sellaisen henkilön mieleen, joka on tavallisen yläpuolella. Sen sijaan murheellisesti on laita ihmisten enemmistön, joka näkee toivottomaksi vaikeuksien ja inhimillisten asioiden turhuuden pohdinnan syövereissä etsiä totuutta ja tavoitella vakaata onnea. Täten he tyytyvät seuraamaan helppoa elämää, he nauravat kaikelle ja antavat asioiden mennä painollaan. Tämä johtuu siitä, että vaikka heillä on tarpeeksi älyä ja kykyä käsittää puutteet ja ongelmat, niin heillä ei kuitenkaan ole tarpeeksi kykenevyyttä löytää keinoja voittaa niitä.

9. Minä asetan etusijalle niin metafysiikan kuin moraalien suuret periaatteet, sen että maailmaa ohjaa kaikkein täydellisin mahdollinen järki. Tämä tarkoittaa sitä, että tämä järki on nähtävä universaalina yksinvaltiaana, jonka pää on kaikkivoipa ja suvereenisti viisas, ja jonka alamaisia ovat kaikki henget, so. substanssit joilla voi olla suhde tai yhteys Jumalaan. Ja että kaikki muu on vain Jumalan kunnian apuvälinettä ja henkien autuaallisuutta, ja että tämän seurauksena koko universumi on tehty henkiä varten, siten että se voi myötävaikuttaa niiden onneen niin paljon kuin mahdollista. (Katso *Monadologia* prop. 83-90)

10. Tästä seuraa toinen periaate, joka on puhtaasti käytännöllinen. Mitä enemmän hengillä on hyvää tahtoa ja mitä enemmän ne on kasvatettu myötävaikuttamaan Jumalan kunniaan, tai (mikä on sama asia) yleiseen hyvään, sitä enemmän ne ovat osallisia tästä onnellisuudesta itsekkin. Ja jos ne epäonnistuvat siinä, niitä epäilemättä rangaistaan. Sillä täydellisesti hallitussa morarkiassa tai kaupungissa on olennaista, että ei ole hyvää tekoa, sisäistä tai ulkoista, jolle ei ole siihen suhteutettua palkkiota, ja ei pahaa tekoa, jolla ei ole rangaistustaan. Me emme voi selittää tämän yksityiskohdista pelkästään järjen avulla, emmekä voi sanoa kuinka tämä tulisi saavuttaa etenkin toisessa elämässä; mutta yleisesti sanottuna meille riittää se, että asia on näin, ja että se on varmaa ja epäilemätöntä.

11. Kun tämä on selvää, täytyy jokaisen valistuneen henkilön huomata, että todet keinot, jotka takaavat hänen oman individuaalisen onnensa ikuisuudeksi, löytyvät etsimällä tyydytystä askareista, jotka pyrkivät kohti yleistä hyvää; sillä Jumalan rakkautta etenkin ja välttämätöntä valistusta ei kielletä tällä tavoin henkevoityneeltä hengeltä. Jumala ei koskaan kiellä armoaan niiltä, jotka etsivät sitä hyvällä sydämellä. Nyt tämä yleinen hyvä, sikäli kuin voimme myötävaikuttaa siihen, on edistystä kohti ihmisten täydellistymistä, aivan kuten ihmisten valistamisella saateetaan heidän tietoonsa tämän suvereenin substanssin ihmeet, aivan kuten auttamalla ihmisiä poistamaan esteet, jotka pysähdyttävät valistuksen edistyksen...

12. Jotta voisi todella myötävaikuttaa ihmisten onnellisuuteen, on valistettava heidän ymmärrystään; täytyy vahvistaa heidän tahtoaan harjoittaa hyveitä, so. toimimista järjen mukaisesti. Lopulta on yritettävä poistaa esteet, jotka ovat

totuuden etsimisen ja todellisen hyvän seuraamisen tiellä.

13. Ymmärryksen valistaminen vaatii, että järjenkäyttämisen taito on tehtävä täydelliseksi. Järjenkäytön taito eli arvostelemisen ja keksimisen metodi, tosi logiikka, on tiedon kaikkien objektien lähde. Lisäksi, aivan kuten yleisessä luetteloinnissa, on laitettava muistiin seurausten totuudet, jotka on jo löydetty ja joita ei löydetä vain kirjoista vaan myös kaikkien ammattien parissa työskenteleviltä ihmisiltä. Ja lopulta on otettava huomioon toimenpiteet, jotka sopivat varmistamaan tutkimuksen ja kokeilun toteuttamisen, jotta voitaisiin edetä tulevaisuutta kohti niin paljon kuin mahdollista. Jokainen näistä kohdista ansaitsisi yksittäisen selityksen, ja minä olen ajatellut tarpeeksi tätä kyetäkseni eteneään tarkkoihin yksityiskohtiinkin, jos se pitäisi tehdä tässä.

14. Ihmisen tahdon parantamista voidaan edistää hyvillä säännöillä, mutta vain yleinen viranomainen voi panna ne käytäntöön. Olennaista on koulutuksen uudistaminen, jonka tulisi koostua hyveiden saattamisesta miellyttäväksi ja tekemisestä toiseksi luonnoksi. Jos tämä kuitenkin on puuttunut joltakulta nuoruudessa, täytyy hänelle turvata mahdollisuus hyvään seuraan ja esikuvii, hyvän ja pahan elävään esittämiseen rakastaakseen yhtä ja vihataakseen toista, omantuntensa tutkimiseen ja toistuvaan reflektioon, sanoen itselleen usein: *div cur hic; hoc age; respice finem* suhteessa sääntöihin joita tekee itselleen ja joilla on suhde toisiin. Viimeiseksi on turvauttava rangaistukseen ja palkintoon, jotka ovat viimeiset korjauskeinot ja vähiten sopivat toteuttamaan todellista hyvettä. Ne ovat kuitenkin välttämättömiä sen toteuttamiseksi.

15. Onnemme (so. järkemme ja hyveemme) esteet, jotka ovat peräisin yksin hengestä, väistyvät edellä esitettyjen korjauskeinojen avulla, mutta henkemme ulkopuoliset haitat tulevat ruumiistamme tai kohtalosta. Jotta ihmiset olisivat niin onnellisia kuin mahdollista, on heidän etsittävä keinoja, jotka säilyttäisivät terveyttä ja lisäisivät elämän mukavuuksia. Siten on tutkittava universumin kappaleiden luontoa, yhtä kuin tunnistettava siinä jumalallisen viisauden ihanat jäljet, jotta huomattaisiin tavat, joilla ne voivat olla hyödyllisiä tässä varjeluksessamme ja jopa suuremmissa täydellistymisessämme. Siten luonnontieteen ja muiden kaunotaitojen edistyminen on mitä tärkeintä.

16. Luonnonhistorian ohella on myös tärkeää tuntea inhimillistä historiaa ja siitä riippuvia taitoja ja tieteitä. Se sisältää ajan universaalien historian, paikkojen geografian, entisaikojen tallenteiden ja antiikin tuomista esille kuten mitalien, piirtokirjoitusten, käsikirjoitusten jne.; kielitieteen jota kutsutaan filologiaksi (joka sisältää myös etymologiset alkuperät). Minä lisäisin siihen kirjallisuushistorian, joka opettaa meille kuinka tietomme on kehittynyt ja sen mitä olemme velkaa muiden tutkimukselle, yhtä hyvin kuin keinot, joilla selvitetään sitä, mitä voidaan hyödyntää muiden tekemistä töistä.

17. Lisäksi katson että inhimillinen historia sisältää tapojen ja positiivisten lakien historiaa, josta keskeisintä olivat

tyisen ja julkisen oikeustieteen. Valtioiden perustuslakien ohella on hyvä olla tietoinen ruhtinain heraldiikasta, geneologioista ja kuuluisista kiistoista tai väitteistä — ei niinkään siksi että nämä asiat ovat merkityksellisiä itsessään, vaan siksi, että ne aiheuttavat suuria kumouksia, jotka ympäröivät meitä ja jotka kiinnostavat yhteisöjä, joista olemme osallisia.

18. Lopulta sisällytän inhimilliseen historiaan uskontojen historian, ja etenkin todellisen ilmoitetun uskonnon historian yhdessä kirkollisen historian kanssa. Uskonnon historia on tärkeintä pelastumisellemme, jotta tietäisimme, mitä Jumala on paljastanut ja mitä ei. Voidaankin järkevästi todeta, että kuolleiden kielten ja vanhojen asioiden tiedon suurin funktio on siinä, mikä on peräisin niiden teologisesta käytöstä...

19. Ihmisten yleisen hyvinvoinnin kartuttaminen, heidän valistaminen, kääntäminen kohti hyvää ja vapauttuminen inhottavista epämuksuista vaatii erityisiä keinoja. Merkittävin ja tehokkain keino näiden asioiden saavuttamiseksi olisi suostutella, siinä määrin kuin käyttökelpoista, mahtavia ruhtinaita ja heidän ministereitään suorittamaan epätavallisia ponnisteluja tämänlaisen suuren hyödyn saavuttamiseksi ja antamaan meidän aikamme nauttia eduista, jotka ilman epätavallisia ponnisteluja jäisivät kaukaisille jälkipolville. Ja on varmaa, että kuolemattoman kunnian ohella he saisivat suurta hyötyä siitä, ja työskentelisivät myös oman täydellistymisensä ja tyydyttymisensä eteen. Sillä mikään ei ole arvokkaampaa suurille hengille kuin tietämys ja sen toimeenpaneminen, mikä tuottaa inhimillistä onnea, ja mikä

osoittaa Jumalan suuruuden, mikä antaa meille kunnioitusta ja rakkautta häntä kohtaan. Mutta tämän ohella näillä keinoilla suurmiehet saavat alamaisia, jotka ovat hyveellisempiä ja paremmin sopivia palvelemaan heitä. Sen sijaan, että joutilaat ja halpamaiset ihmiset viihdyttäisivät itseään pikkuasioilla, rikollisilla ja turmiollisilla nautinnoilla ja juonilla, saisivat he tyydytyksensä olemalla tiedonhaluisia (asioita jotka saavat aikaan yhteistä hyvää) tai siitä, mitä kutsutaan *virtuosi*. Ja suurmiehet itse, tai heidän lapsensa tai sukulaisensa, voitaisiin pelastaa usein vaarallisilta sairauksilta ja heitä

voitaisiin suojella lukuisilta pahuuksilta, jotka näyttävät meistä nyt voittamattomilta johtuen vähäisestä huomiosta, jota lääkitsemisen ja käytännöllisen lääketieteen kehittäminen on saanut osakseen. Jos suurmiehet myötävaikuttaisivat niin paljon kuin pystyvät tiedon ja ihmiskunnan todellisen hyvän lisäämiseen, menestyisivät rauha- ja sotataidot erinomaisesti heidän valtiossaan niinkin, että se estäisi vihollisen pääsyn niin maitse kuin meritse, yhtä kuin jalostaisi ja kansoittaisi maata merenkulun ja kaupankäynnin avulla — mainitsematta lähetystyötä ja siirtomaita, jotka ovat sopivia tuottamaan hurskautta, järkeä ja hyveitä barbaareille ja vääräuskoisille.

20. Mutta odotettaessa suotuisampaa aikaa, jolloin yleisö kiinnostuisi näistä arvokkaista suunnitelmista, on yksilöiden toteutettava omansa. Kunkin tulee täyttää velvollisuutensa ilman sidonnaisuutta muihin. Omatunnolle on velvoittavaa toimia sellaisella tavalla, jolla voi antaa selvityksen ajan Jumalalle ja voimille, jotka hän on lainannut meille. Siten

aika, joka meillä on jäljellä ja joka jää välttämättömien asioiden hoitamisen ja terveyttämme ylläpitävän lepäämisen ulkopuolelle, täytyy käyttää toimiin, jotka ovat hyödyllisiä myös muille. Ja ne, jotka ovat sellaisessa asemassa, että heillä on varaa huomattaviin kuluihin, eivät saisi rajoittaa itseään ainoastaan nautintojen tavoitteluun, kunniaan ja intresseihin, vaan heidän pitäisi osoittaa osa mihin tahansa, mikä tuottaa vakaita etuja yleisölle. Sillä tämänkaltaisen hyväntekeväisyys on yhtä arvokasta, ja usein paljon hyödyllisempää, kuin almut, jotka osuvat vain pienelle määrälle yksilöitä.

21. Mitä tulee niihin oppineisiin, jotka ovat kykeneviä myötävaikuttamaan tietomme lisääntymiseen, on heidän ajateltava projekteja, jotka eivät vain edesauta tekemään heistä tunnettuja ja suosittuja, vaan myös tuottamaan uutta tietoa... Kirjoittaminen vain kirjoittamisen vuoksi on huono tapa, ja kirjoittaminen vain saadakseen ihmiset puhumaan itsestään on paheellista turhuutta, mikä myös on vahingollista muille, koska se saa heidät hukkaamaan aikaansa hyödyttömään lukemiseen.

22. Tässä ei ole kysymys siitä, että tuomitsisin sellaisten teosten laadinnan, joilla on hyvä aihe ja jotka ovat ponnistelujemme arvoisia. Edellä toivoin hyviä keksintöjä tiedollemme. Minä myös hyväksyn huvitteluun tarkoitettut kirjat kuten kertomukset, runouden, puheet, elegiat, satiirit ja *pieces galantes*. Jos kykenevillä ihmisillä ja hyveellisellä henkilöllä on sellainen kädessään, pystyvät he hyödyntämään niitä ja tekemään hyveet kunnioitetuiksi ja paheet vihatuiksi ja naurettaviksi, tekemään hienoa ajattelua kuolemattomaksi ja muuttamaan se hyvin kirjoitetuksi epigrammiksi, ja myös opettamaan taitoja ja tieteitä tavalla, joka kiihottaa nautittavasti muistia. Tämä tapahtuu seuraamalla entisaikojen metodia, jonka saattoi alkuunsa tärkeät ohjeet lauluissa ja säkeissä.

...Toivoisin kuitenkin, että kaikki tämä voitaisiin tehdä tavalla, joka hyödyttää meitä, saamatta meitä hukkaamaan aikaa ja syöksemättä meitä huonojen kirjojen loputtomuuteen, mikä lopulta tulehduttaa hyvät kirjat ja johtaa meidät barbariaan.

23. Vaikka hyvää tarkoittavat ja ansioituneet yksilöt voivat antaa meille varsin hienoja ja sangen hyödyllisiä asioita, on silti totta, että he voisivat toimia huomattavasti paremmin, jos heidän välillään olisi enemmän ymmärrystä ja kommunikatiota. Kun kukin ajattelee itsekseen, tekevät eri ihmiset samaa asiaa, mikä ajan tuhlausta. Ihmiset, jotka ottavat hoitaakseen jonkin asian, ovat tietämykseltään, aineistoltaan ja muilta avuiltaan vaillinaisia. Tämän puutteen voisivat

paikata kykenevät tai koulutetut ihmiset. Ja mikä on tärkeintä, kaksi tai kolme tai useampi toinen toistaan ymmärtävää ihmistä voi tehdä tuhat asiaa, joita ei koskaan tehdä tai joita ei tehdä koskaan hyvin, jos ihmiset työskentelevät ilman kommunikaatiota...

25. Tämä yksittäisen oppineen omituisuus on ollut myös huono vaikutus siinä, että se tarjoaa koulukunnille ja väärän kunnian itsepäisyydelle tilaisuuden, joka tyrehdyttää edistykseen. Oppineilla on mielipiteitä, joita hän pitää suurina ja hienoina. Sillä perusteella hän haluaa itse tulla koulukunnan johtajaksi. Hän tekee työtä pilatakseen muiden maineen. Hän tekee itsestään oppineen loitsukirjan, johon hänen oppilaat tottuvat niin, etteivät osaa ilman sitä käyttää järkeään. Hänen on helppoa sokaista oppilaita, koska hänellä on kunnia olla heidän ainoa johtajansa. Yleisö kuitenkin menettää kaiken, jota hyvät mielet olisivat voineet saada aikaan koulukunnassa, jos olisivat pitäneet vapauden ja utteruuden, joka niiltä nyt puuttuu siinä uskossa, että kaikki mestarin opettama riittäisi heille. Hyvä ymmärrys ja yhteydenpito tuhoaa tämän omapäisyyden. Silloin helposti tunnustetaan, että ei pitäisi rajoittaa itseään mestarinsa oppiin ja että yksi ihminen ei merkitse paljoakaan verrattuna monien liittoon. Siten suotakoon jokaiselle oikeus siihen minkä hän ansaitsee, siinä suhteessa kuin hän myötävaikuttaa yhteiseen hyvään.

26. Vuosisatamme on nähnyt hienoja seuroja ja saanut suuria etuja niiltä; mutta asiat voisivat mennä paljon tämän ylitsekin...

27. On yksi tärkeä asia, joka puuttuu kaikilta näiltä seuroilta (paitsi Pariisin kuninkaalliselta tieteiden akatemialta). Niillä ei ole keinoja hoitaa varsin kalliita kustannuksiaan. Siten ne eivät voi yrittää hankkeita, joilla olisi suuria vaikutuksia lyhyessä ajassa. Ja kuitenkin tämä on pääasia, johon pitää kannustaa. Sillä kaikista asioista, mitä meillä on, on arvokkainta aika: se on elämä, totta tosiaan. Joten jos viihdyttämme itseämme kävelemällä matalia portaita emme koskaan tule huomaamaan edistyvämmä. Ja toiset vuosisadat (ehkäpä kaukanakin) tuskin hyötyvät työstämme. Minä vaadin, että meidän pitää tehdä työtä jälkimaailman eteen. Usein rakennetaan taloja, joissa itse ei asuta, istutetaan puita, joiden hedelmiä ei itse päästä maistamaan. Mutta kun voi nauttia omista ponnistuksistaan, on suurta harkitsemattomuutta jättää tekemättä se.

Suomentanut Kimmo Jylhä